

Проф. др Војислав П. Никчевић

ЈЕЗИЦИ И ПИСМА У НОВОМ УСТАВУ ДРЖАВЕ ЦРНЕ ГОРЕ

У члану 172, став 2, *Устава Социјалистичке Републике Црне Горе* из 1974. годишта је стајало: „У Социјалистичкој Републици Црној Гори у службеној употреби је српскохрватски језик ијекавског изговора. Равноправна су оба писма - ћирилица и латиница“. Уз то је у њему још писало: „На територији Социјалистичке Републике Црне Горе равноправни су сви језици народа и народности Југославије, као и њихова писма“. Српскохрватски је био званични језик и у Социјалистичкој Републици Србији те у Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини, а у Социјалистичкој Републици Хрватској хрватски или српски језик. Тако је остало све до распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1991. год.

У вези с формулацијом службеног назива језика у *Уставу Социјалистичке Републике Црне Горе* из 1974. годишта српски социолингвиста Бранислав Брборић је тврдио следеће: „Положају ијекавског изговора у Црној Гори не би нашкодила потпуно демократска дефиниција, која би предвиђала слободну употребу свих особина оне варијанте стандардне новоштокавштине која се претежно употребљава у Црној Гори, поготово с обзиром на то што све особине и све реализације те варијанте (и не само ње) слободно коегзистирају у култури народа Црне Горе“¹. А то даље значи да се Бранислав Брборић залагао за то да оновремени службени стандард у СР Црној Гори треба да садржи све посебности које га разликују од стандарда штокавског дијасистема у

¹ Бранислав Брборић, *Српскохрватски језик у свјетлости уставноправних и социолингвистичких одређења*, Свеске, бр. 5-6, Језик и национални односи, Институт за проучавање националних односа, Сарајево, 1984, 283-284.

трима осталим републикама. Још од 1968. годишта у то вријеме и послје њега све до дана данашњега, ја сам тај стандард називао црногорским књижевним језиком². То сам чинио упркос противљењу оновремене актуелне комунистичке власти, која је под видом југословенског интернационализма посредством српскохрватског језика пропагирала и спроводила великосрпски унитаризам, централизам и асимилаторски хегемонизам у односу на црногорски као мањински језик.

Наиме, српскохрватски као синоним за српски језик, на размеђу XIX и XX стољећа створен је на погрјешци да су Срби и Хрвати јединствен народ с два синонимно сложена назива. Из тога његова погрјешно схваћенога етничког јединства произашла је „једност“ српскохрватскога као јединственог генетскога језика. Губећи на тај начин унутрашње разлике и промјене као услов његова опстанка и развитка, сам је у својему бићу носио клицу распада и рађања из њега нових социолингвистичких језика као његових органских саставница. Тако се „договорни“ српскохрватски као вјештачки језик распао на четири језика с распадом СФР Југославије као његове заштитнице: босански, црногорски, хрватски и српски језик. Сваки од тих језика мање-више посједује свој етно(социо)лингвистички идентитет који треба да сачувају и даље развијају у јавној употреби. То једино могу постићи посебитим званичним нормама.³

Изузетак од распада о којему је збор представља српскохрватски језик у *Устави Републике Србије*, усвојеном у јесен 1990. годишта, тј. прије распада СФР Југославије. У његовоме члану 8. стоји: „У Републици Србији у службеној је употреби српскохрватски језик и ћирилично писмо, а латиничко писмо је у службеној употреби на начин утврђен законом“. У члану 1, став 1, *Закона о службеној употреби језика и писама* је речено: „У Републици Србији у службеној је употреби српскохрватски језик, који се, када представља српски језички израз, екавски или ијекавски, назива и српским језиком (у даљем тексту српски језик)“. Будући да се *Устав Републике Србије* није мијењао, *Устав Савезне Републике Југославије* је донијет у прољеће 1992. годишта. У његовоме 15. члану је прописано: „У Савезној Републици Југославији у службеној је употреби српски језик екавског и ијекавског изговора и

² На периодичним пописима становништва три сам пута писао да ми је црногорски матерњи језик: 1971. у Београду те 1981. и 1991. годишта на Цетињу.

³ Војислав П. Никчевић, *Тзв. чехословачки и шзв. српскохрватски језик у суодносима*, Округли сто *Црногорски језик у јавној употреби*. Зборник саопштења, Подгорица, 6. новембар. Издавач Црногорски ПЕН центар, Одбор за језик и књижевност, Цетиње, 2003, 17-18.

ћириличко писмо је у службеној употреби у складу са уставом и законом“⁴. Али, и прије тога устава у *Закону о службеној употреби језика у Савезној Републици Југославији* упоредо са сложеним називом језика (мисли се на српскохрватски) у његовој иницијалној одредби и као једини назив у потоњим одредбама ушао је изворни једночлани назив - српски језик⁴. *Устав Савезне Републике Југославије* обавезао је Републику Црну Гору да и у 9. члану, став 1, *Устава Републике Црне Горе* из априла 1992. годишта формулише: „У Црној Гори у службеној употреби је српски језик ијекавског изговора“, с равноправном ћирилицом и латиницом.

Тиме је српски заиста као синоним за ранији српскохрватски језик у Црној Гори проглашен државним језиком и за Црногорце и остале словенске мањинске народе тако као да су народносно и национално Срби, што ће рећи да су њихови матерњи језици, свакако, и даље били изложени драстичној денационализацији, архаизацији и асимилацији од стране српскога као службенога хегемонистичког језика⁵. То потврђује и министар просвјете и науке у Влади Републике Црне Горе проф. др Слободан Бацковић као високи државни чиновник кад предлаже: „Ја сам за то да се у Црној Гори промјеном Устава именује црногорски језик као званични“, казао је Бацковић листу Блиц.

Он је рекао да није за то да се суштина језика мијења насилним увођењем архаизама који су ријетко у употреби.

Бацковић је упозорио да је у образовном систему велики проблем непоштовање уставне норме о употреби службеног језика.

„У црногорским школама веома је присутна екавица, што је противзаконито и ствара проблеме“, рекао је министар просвјете.

Према његовим ријечима, има случајева да се не поштује уставна норма о равноправности два писма.

„Најчешће се фаворизује ћирилица, тако да нека дјеца скоро не знају латиницу, која им је, ако не што друго, неопходна за учење страних језика“, казао је Бацковић⁶.

⁴ Бранислав Брборић, *Предисторија и социолингвистички аспекти у књижи Српски језик на крају века* Милорада Радовановића, Бранислава Брборића, Ивана Клајна, Драгољуба Петровића, Живојина Станојчића, Милоша Луковића, Драга Ђупића, Митра Пешикана, Институт за српски језик САНУ и Службени гласник, Београд, 1996, 29-30.

⁵ Критику Устава Савезне Републике Југославије по његовоме непосредном усвајању извршио је др Ранко Горановић (Војислав П. Никчевић) у тексту *О језику и писму у Уставу СР Југославије*, Санцак. Нова серија. Година I, бр. 6-7, Нови Пазар, август-септембар 1992, 16.

⁶ Слободан Бацковић, *Црногорски као званични језик*, Побједа, бр. 13368, Подгорица, 2. март 2003, 23.

Велики продор екавице и фаворизовање ћирилице у оквиру српскога као службеног језика и у Црној Гори последица је непостојања црногорскога као званичног језика у њој, заштићенога службеним *Правовиџисом црногорског језика* и другим кодификаторско-нормативним приручницима и научним дјелима попут *Грамаџике црногорског језика*. Што се пак тиче насилног увођења ријетких архаизама у црногорски стандардни језик, у томе се слажем с Бацковићем. Заправо пошто је тај језик као варијанта (подсистем) српског језика цио архаизован, сведен на покрајинско-дијалектални ранг и статус, залажем се за то да се и његова службена кодификација изврши према 2. главном правилу црногорског језика: *Држи се црногорске ујоћребне норме „ојћене љавилносћи!“* (Вуков термин) мојих правописних основа⁷. То се односи на темељне структуре које су још живе у његовоме говорном реализацијскоме појавном облику⁸. О томе ће наука одлучивати.

За разлику од језичке неравноправности у Савезној Републици Југославији, језичко питање у Босни и Херцеговини те Републици Хрватској је демократски ријешено послје распада СФР Југославије. Тако члан 6. *Устава Федерације Босне и Херцеговине* гласи: „(1) Службени језици Федерације су босански језик и хрватски језик. Службено писмо је латиница.

(2) Остали језици се могу користити као средство комуникације и наставе.

(3) Додатни језици могу се одредити као службени већином гласова сваког дома Парламента Федерације, укључујући већину гласова бошњачких делегата и већину гласова хрватских делегата у Дому на-

⁷ Др Војислав Никчевић, *Пиши као шћо збориши*. Главна правила црногорскога стандардног језика, Црногорско друштво независних књижевника, Подгорица, 1993, 11-23.

⁸ У сличном положају се налазио језички геније Стефан Митров Љубиша када се вртао од талијанског као посве отуђен својему црногорском језику. У *Причањима Вука Дојчевића* с краја XV вијека оживљавао је мноштво архаизама (али не и историзама) да би постигао патину времена Дојчевића као повједача. „Дојчевић употребљава огроман број ријечи. Читави низови било нових, непознатих просјечном слушаоцу, било старих, већ заборављених, било ријетких, било новоскованих ријечи и израза струје кроз сваку његову причу. Та лексичка бујица непрестано, у таласима, заплъскује слушаоца тако да се он осјећа, у неку руку, као да присуствује самом рађању језика“ - Ново Вуковић, *Причања Вука Дојчевића*. Уводна студија, II, Сабрана дјела Ст. М. Љубише. Критичко издање. Приредио Ново Вуковић, Црногорска академија наука и умјетности, НИО „Универзитетска ријеч“, Историјски архив, Будва, Титоград, 1988, 33. То је прави однос према језику који треба да слиједимо јер обезбјеђује да се поврне језичко богатство као највеће културно благо црногорског народа, укинута његовом унификацијом.

рода⁴⁹:

По члану 1. *Устава Републике Српске*: „У Републици је у службеној употреби српски језик ијекавског и екавског изговора и ћирилично писмо, а латинично писмо на начин одређен законом.

На подручјима где живе друге језичне групе у службеној употреби су и њихови језици и писма, на начин одређен законом⁴¹⁰.

Сама чињеница да је *Устав Републике Српске* печатан екавицом и ћирилицом, рјечит је доказ у прилог томе да је ијекавица у њему проглашена службеном само као привремено пријелазно рјешење. Тиме је намјера уставотворца јасна: остављено је да се Срби у Републици Српској повежу са Србима у Србији. Као саставни дио истог процеса по закону спојених судова говорна и писана пракса и у Републици Црној Гори требала је дугорочно да уроди истим плодом примјеном српскога као службеног језика и у њој. С обзиром на велики број употребљаваних екавских уџбеника у црногорском школству (по статистици од назад неколико годишта њих 1054, а ијекавских свега око 130) и мноштво екавскога наставничког кадра у томе школству, а да се о другим видовима екавизације и не говори, та пракса је драстично разурила *Уставом Републике Црне Горе* заштићену дестабилизовану и маргинализовану ијекавицу и латиницу. То се исто десило у Црној Гори између два свјетска рата, када је у њој готово потпуно била практично завладала екавица и поред тога што је ијекавица била проглашена као стандардна *Правомислом српскохрватској књижевној језика* А. Белића из 1923, 1929. и 1934. годишта. Стандарднојезичка норма увијек узмиче пред праксом.

И у 8 од 10 устава кантона Федерације Босне и Херцеговине прописани су службени језици, босански, односно бошњачки и(ли) хрватски зависно од тога у којему од тих кантона преовлађују Бошњаци или Хрвати на првome или пак на другом мјесту.

Та уставноправна рјешења службене употребе језика у Босни и Херцеговини овјерена су и у Дејтону (САД) 21. XI 1995. годишта чланом 11. *Ојшишеја оквирној сјоразума у Босни и Херцејовини*¹¹. А тај споразум потписали су не само представници трију страна из Босне и Херцеговине, односно представници бивше Републике Босне и Херцеговине, Републике Хрватске и Републике Србије него, „у својству све-

⁹ *Устави Босне и Херцејовине*: Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Кантона Федерације БиХ са амандманима на језицима босанском - хрватском - српском - енглеском, Федерално министарство правде, Сарајево, 1998, 62.

¹⁰ Исто, 178.

¹¹ Бранислав Брборић, нав. дјело, 28, нап. 13.

дока“, и представници Европске уније, Републике Француске, Савезне Републике Њемачке, Руске Федерације, Уједињеног Краљевства Велике Британије и Сјеверне Ирске те Сједињених Америчких Држава¹².

Према чланку 12. *Устава Републике Хрватске*: „У Републици Хрватској у службеној је упораби хрватски језик и латинично писмо.

У појединим локалним јединицама уз хрватски језик и латинично писмо у службену се упорабу може увести и други језик те ћирилично или које друго писмо под увјетима прописанима законом“¹³.

У *Београдском сјоразуму* од 14. марта 2002. годишта и *Уставној повељи државне заједнице Србија и Црна Гора* из 2003. годишта нема никаквих одредница о језику. А то значи да је тим фундаменталним документима на којима је углављена Државна заједница Србија и Црна Гора остављено државама чланицама да одреде који су језици и писма по њиховим уставима у службеној употреби. У *Повељи о људским и мањинским правима и грађанским слободама* такође из 2003. годишта у члану 3, став 3, насловљеном *Забрана дискриминације*, изричито се каже: „Забрањена је свака непосредна или посредна дискриминација, по било ком основу, па и по основу расе, боје, пола, националне припадности, друштвеног поријекла, рођења или сличног статуса, вјероисповијести, политичког или другог убјеђења, имовинског стања, културе, језика, старости или психичког или физичког инвалидитета“. А у члану 7, став 1, нареченом *Људска и мањинска права зајемчена међународним правом* се вели: „Људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, као и међународним уговорима који важе у државној заједници зајемчена су овом повељом и непосредно се примјењују“. И у члану 8, став 1, под насловом *Забрана оградичења људских и мањинских права под изговором да она нијесу зајемчена овом повељом* констатује се: „Није допуштено ограничавање људских и мањинских права зајемчених општеприхваћеним правилима међународног права, међународним уговорима који важе у државној заједници и законима и другим прописима на снази, под изговором да она нијесу зајемчена овом повељом или да су зајамчена у мањем обиму“. И најзад, члан 9, став 1 и 2, одјељка *Судска заштита и уклањање посљедица кршења људских и мањинских права* гласи: „Свако има право на дјелотворну судску заштиту у случају да му је повријеђено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено овом повељом,

¹² *Мировни сјоразум. Интегрални текстови*, 1996. In: *Regard événement*. Édité par la Société GC Conseils (Janvier), No 3, Paris.

¹³ *Устав Републике Хрватске*, Народне новине, службени лист Републике Хрватске, бр. 8, Загреб, 26. септембра 1998, 134.

као и право на уклањање последица таквог кршења.

Свако ко сматра да му је неко људско или мањинско право зајемчено овом повељом повријеђено или ускраћено појединачним актом или радњом институције државне заједнице, односно државног органа државе чланице или организације која врши јавна овлашћења има право да поднесе жалбу Суду Србије и Црне Горе, ако није обезбијеђена друга правна заштита у држави чланици, у складу с Уставном повељом¹⁴.

Као што се из свега изложеног види, право на име и употребу својега језика и писма подразумијева се *Уставном повељом државне заједнице Србија и Црна Гора*. То право је зајамчено и Црногорцима попут свим народима бивше СФР Југославије као пуноправним наследником ранијега тзв. српскохрватскога/хрватскосрпског језика. Свако ко им га оспорава, врши дискриминацију. То утолико прије када се зна да право на језик и његово име „гарантују резолуције Уједињених нација, УНЕСКО-а, Интернационалног ПЕН-а и тек прокламована универзална Декларација о очувању малих језика и заштити осталих лингвистичких права“¹⁴. На та документа односе се цитирани чланови *Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама*, забрана језичке дискриминације.

У поглављу III *Права припадника националних мањина* те повеље чланом 47, став 3, предвиђено је да припадници националних мањина имају право употребе својега језика и писма, у складу са законом. А у 4. ставу истог члана казано је да припадници националне мањине, ради остваривања права на самоуправу у области културе, образовања, информација и употребе језика и писма, у складу са законом, могу изабрати своје националне савјета. Тиме им је заштићено право и на име језика.

Сада се поставља питање ко је у Црној Гори већински (државотворни) народ и нација, а ко су припадници националних мањина. Критеријум за то је национално изјашњавање становништва на периодичним пописима. У прилог томе угледни српски социолингвиста и стручњак опште лингвистике Ранко Бугарски ово подвлачи: „Најпре начелно говорећи, не видим неку битну квалитативну разлику која би црногорски аутоматски стављала у нижи ранг наспрам српског, хрватског и босанског. Ако у оном мом замишљеном ширем кругу српскохрватског језика има места за три засебна именована мања круга, теоријски ту постоји простор и за четврти - макар засад био извучен само цр-

¹⁴ Декларација о јавној употреби црногорског језика, Округли сто Црногорски језик у јавној употреби. Зборник саопштења, 82.

тканом линијом, као симболом потенцијалног развоја. Или, друкчије речено, ако је већ обухватни лингвистички термин 'српскохрватски језик' уступио место трима националним називима, не види се зашто би се баш ту морало стати: једном започета дезинтеграција намеће нову, друкчију логику. (Наравно, све ово под претпоставком да се већина грађана национално исказује као Црногорци, а не Срби; у супротном би постојала јасна категоријална разлика, јер се назив језика не би у овом случају подударало са националношћу већинског становништва)¹⁵ - завршава проф. др Ранко Бугарски.

Будући да се Црногорци у Црној Гори на периодичним пописима становништва најмање преко 60% декларишу да им је националност црногорска, а Срби највише нешто преко 9%, очевидно је да су Црногорци већински државотворни народ и нација те да и по том основу црногорски као њихов матерњи језик мора бити службени у Црној Гори као држави коју су они примарно створили. При томе ваља знати да њезини аутохтони становници који се национално идентификују као Срби, то чине субјективно, без одговарајућега објективног покрића¹⁶. Но, независно од тога, и они у Црној Гори као њиховој држави имају статус националне мањине и право на употребу својега језика и писма попут свих осталих националних мањина у њој. Етногенеза Црногораца о томе одлучује.

Уосталом, Американци су још у вријеме трајања српскохрватског као службеног језика у СФР Југославији у *Ситандардном атласу свијета* констатовали да су главни језици: „Serbo-Croatian, Slovenian, Macedonian, Montenegrin, Albanian“¹⁷. Ту се српско-хрватски третира као два језика, међусобно повезана, за разлику од црногорскога као од њих одвојена језика, на нивоу словеначкога и македонског зато што има више типолошких и структуралних особина од босанскога, хрватског и српскога језика заједно.

На попису становништва 1991. годишта изјаснило се нешто мање од 15% припадника муслиманске нације. Како црногорски Муслимани

¹⁵ Ранко Бугарски, *Актуелна социјалистичка ситуација на српскохрватском језичком подручју*, Међународни научни скуп Језици као културни идентитети на подручју бившега српскохрватскога или хрваткосрпскога језика, Подгорица, 14-15. октобра 1997. Издавач Црногорски ПЕН центар, Цетиње, 1998, 31.

¹⁶ Војислав П. Никчевић, *У Црној Гори не постоји српска нација*, Лучиндан, бр. 6, Цетиње, 2003, 89-96.

¹⁷ *Standard world atlas*, „Hammond“, United States of America, 1986. Види и: Војислав П. Никчевић, *Признање црногорског језика*, Монитор, бр. 644, Подгорица, 21. фебруар 2003. 52-53.

сами прихватају да су „истих етничких коријена и истог језика црногорског народа“¹⁸, што значи да је и њима језик црногорски матерњи¹⁹, они осим тога језика као службеног не траже неки други. Међутим, питање постојања Бошњака као националне мањине у Црној Гори остаје отворено док се не ријеша на следећему попису становништва. Различно од њих, присуство албанске и хрватске националне мањине те употребе њихових језика и писама је неспорно. То исто важи и за ромску мањину, односно ромски језик. Не видим које друге националне мањине у Црној Гори постоје преко 1%.

Поред већ наведене уставне и научне утемељености црногорскога као службеног језика, постоји и друга његова темељна научна идентификација. О историји тога језика већ је објављена двотомна монографија²⁰. Како смо видјели, штампана су и главна правила црногорскога стандардног језика²¹ и на њима засновани правопис тога језика²². Њихова стандарднојезичка ортографска норма верификована је нормативном граматиком црногорског језика²³. Тај језик је етнички и језички упоредно одређен у дијахронији и синхронији у односу на босански, хрватски и српски језик још од прасловенскога до нашег доба у посебној студији²⁴. Комплетна примарна научна обрада црногорског језика ускоро ће бити финализована објављивањем *Рјечника црнојорској језика* (Карактеристична лексика), који се тимски ради у Лексикографском одјељењу Централне народне библиотеке Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“ на Цетињу. Био је у центру пажње интердисциплинарног проучавања и на двама међународним научним скуповима:

¹⁸ *Пројам националне афирмације Муслимана у Црној Гори*, Матица муслиманска Црне Горе, Подгорица, 1998. године, 16.

¹⁹ Војислав П. Никчевић, *Неке особености језика муслиманској народа у Црној Гори*, Културни идентитет муслиманског народа у Црној Гори, Матица муслиманска Црне Горе, Подгорица, 2001. године, 76-85.

²⁰ Др Војислав Никчевић, *Црнојорски језик*. Генеа, типологија, развој, структурне особине, функције. Том I (Од артикулације говора до 1360. године) и Том II (Од 1360. до 1995. године), Матица црногорска, Цетиње, 1993, 1997.

²¹ Др Војислав Никчевић, *Пиши као шић збориш*.

²² Др. сци. Војислав П. Никчевић, *Правойис црнојорској језика*, прво издање, Библиотека „Његошево перо“. Издавач Црногорски ПЕН центар, Цетиње, 1997.

²³ Војислав П. Никчевић, *Грамајшика црнојорској језика*, Дукљанска академија наука и умјетности, Подгорица, 2001.

²⁴ Војислав П. Никчевић, *Шћокавски дијасистем*. Етничка и језичка основа (Посебан отисак проширенога реферата с Међународног научног скупа „Језици као културни идентитети на простору бившега српскохрватског или хрватскосрпског језика“), Библиотека „Његошево перо“. Издавач Црногорски ПЕН центар, Цетиње, 1998.

1997²⁵ и 2001.²⁶ Сагледаван је и у јавној употреби на стручном скупу²⁷. Црногорски језик је већ прихваћен као постојећи у виду наставног предмета, заједно с босанским, хрватским и српским језиком, на бројним универзитетима широм славистичког свијета. На тим универзитетима о њему се бране докторске и магистарске дисертације, пишу научни и стручни радови. Што се науке и струке тиче, све је дакле припремљено да црногорски постане службени језик те да се као такав може предавати на Универзитету Црне Горе и јавно употребљавати у свим сферама живота. Само му треба уставно признање.

Од свега најгоре би рјешење било да се у нови *Устав државе Црне Горе* унесе српско-црногорски као хибридни вјештачки језик. То рјешење нема никакво упориште у *Београдском сјоразуму* нити пак у *Уставној повељи државне заједнице Србија и Црна Гора*, ни у науци. Не би га прихватила Србија, језикословци, књижевни и други ствараци. Попут бившега умјетног српскохрватскога, стално би био предмет спорења и на крају би се распао на српски и црногорски исто као тај умјетни и тзв. чехословачки језик.

Полазећи од свега изложеног, изнесена аргументација упућује на закључак да у нови *Устав државе Црне Горе* у виду посебнога члана треба унијети сљедећу формулацију:

У држави Црној Гори у службеној су употреби црногорски језик, ћирилица и латиница као равноправна писма.

Националне мањине употребљавају своје језике и писма у складу са законом.

Такво уставно рјешење произилази из фундаменталног сазнања да сваки језик представља етнички идентитет и културни ентитет, да служи као важан симбол националнога идентитета и државног суверенитета, и да спада у корпус елементарних природних (урођених) права и слобода²⁸, која су као таква неotuђива. Све то посебно вриједи за Црну Гору и Црногорце чији је матерњи језик изложен разору и асимилацији. А њиме се самоизражавају и преко њега опстоје.

²⁵ Међународни научни скуп *Језици као културни идентитети*. Зборник радова.

²⁶ Међународни научни скуп, *Шипокавски књижевни језици у породици словенских стандардних језика*, Црногорски ПЕН центар и Дукљанска академија наука и умјетности (у књигопечатњи).

²⁷ Округли сто *Црногорски језик у јавној употреби*. Зборник саопштења.

²⁸ Војислав П. Никчевић, *Питање идентитета*, Округли сто *Црногорски језик у јавној употреби*, 81.